הערות והארות בסידרת הספרים 'שלחן מנחם'

ברוך אבערלאנדער
אב"ד ורב דקהילת חב"ד
ושליח כ"ק אדמו"ר זי"ע
בודאפעסט, הונגריה

לפני כשנה (אולי בסוף הקיץ תשע"ג) יצאו לאור ז' כרכים של סידרת הספרים 'שלחן מנחם'. הסידרה הוא פנים חדשות לאחרי חמש כרכי 'שערי הלכה ומנהג'. נראה שהמו"ל הקדיש הרבה מאמץ כדי לאסוף לפונדק אחד מכל כתבי כ"ק אדמו"ר זי"ע, הקשורים להלכה ומנהג.

לאחרי עיון בספר הבחנתי שהמו"ל אכן עשה עבודה גדולה בעריכת הספר, אבל נשארו הרבה דברים שכדאי לתקן אותם במהדורות הבאות של הספר. אציין בזה כמה דוגמאות לכאן ולכאן.

א. זמן התחלת הנחת תפילין לפני הבר מצוה

ב'שלחן מנחם' חלק א (עמ' קז) העתיקו מ'לקוטי שיחות' (חלק כא עמ' 357) בקשר לשאלה: "כשבתוך ב' החדשים הקודמים לבר-מצוה – אשר נוהגים להתחיל אז בהנחת תפילין – חל חול המועד" מתי יתחיל הנער להניח תפילין. והרבי ענה: "יכול להתחיל שבוע מקודם [אולי צ"ל: מוקדם] מהרגיל".

ובשוה"ג העירו (הערה ו) ממה שאדמו"ר מוהריי"צ התחיל להניח תפילין בי"א אייר, חודשיים ויום לפני יום הולדתו בי"ב תמוז, ולמה לא הוסיף עוד יום בשביל שני ימי חג השבועות שאז אין מניחים תפילין. וע"ז ענו: "מפני שבקביעות של אותה שנה – תרנ"ג – חל יום א' דשבועות ביום הש"ק, וא"כ אין להקדים יותר מיום אחד".

ודבריהם תמוהים, (א) שהרי חג השבועות חל אז ביום א-ב. (ב) כבר העיר ב'התקשרות' (גליון תתקצז עמ' 16) שא' דשבועות אף פעם לא יחול בשבת. (ג) אינני מבין למה נכנס כל הדיון לספר זה, שמקומו בקובצי ההערות.

ב. שמן כותנה בפסח

ב'שלחן מנחם' חלק ב (עמ' רסז) העתיקו מ'אגרות קודש' (חלק כא עמ' צו), תרגום ממברק של הרבי בשנת תש"ט: "אנ"ש אוכלים בפסח שומן נוטאלא".

ובשוה"ג שם (הערה ז) הוסיפו הערה מעניינת: "מברק זה הוא מניסן תש"ט, והנמען היה בין פליטי רוסיה שהגיעו אחרי המלחמה לפריז. ויש לעיין אם הכוונה שאפשר לנהוג כן גם בשנים כתיקונן, כשאפשר להשיג בקל שמן שאין בו חשש קטניות לכל הדיעות". וציינו שם ל'פסקי תשובות' (סי' תנג סוף סק"ה).

והנה ידוע שהגאון החסיד ר' יעקב לנדא אב"ד בני ברק היה נותן הכשר לשמן כותנה לפסח. ולכאורה ההיתר מבוסס על שו"ע אדה"ז וכדלקמן.

ואעתיק בזה משו"ת 'מנחת יצחק' (ח"ג סי' קלח אות ב): "וע"ד שמן הנעשה מזרע צמר – גפן (קאטאנסיד-אויל) לפסח, האם יש בזה משום שמן קטניות, כי לא מצא מזה כלום בפוסקים, והאם יש לי איזה ידיעה מהנסיון מגמרא או סברא... הנה אין לי ידיעה מוקדמת בזה, ולכאורה לפי מה שהביא במעדני שמואל (סימן קי"ז אות כ"ה) מכמה גדולי האחרונים, **וביותר מדברי ש"ע הרז"ש (סי' תנ"ג סעי' ד')**, שכתב דלא נהגו איסור, אלא במיני קטניות, אבל מיני זרעים וכו' וכיוצא בהם משאר זרעוני גינה, אין נוהגין בהם איסור חוץ מן החרדל וכו' וכן כל מיני ירקות, אין מחמירים הואיל ואינן דומין לדגן ע"כ, הי' נראה בפשוט להקל בזרע צמר גפן, אחרי הבדיקה היטב, שלא יהי' מעורב בהם א' מחמשת המינים, וכמ"ש בטו"ז (שם [סי' תנג] סק"א)...".

עוד כתב שם (ח"ד סי' קיד אות ג): "ע"ד אשר כתבתי בספרי שם (סי' קל"ח - ב), בנדון שמן מגרעיני צמר גפן לפסח, והביא מתשו' מהרש"ם (ח"א סי' קפ"ג). הנה לא נעלם ממני תשו' מהרש"ם הנ"ל, אבל המנהג בכל התפוצות, להחמיר בשמן קטנית לפסח בכל אופן, – אמנם בנוגע לגרעיני צמר גפן, ראיתי אח"ז בספר מנחת פתים (א"ע בהוספות לאו"ח סי' תנ"ג), דהכריע להלכה כדברי הטו"ז שם (סי' תנ"ג סק"א), שהבאתי בספרי שם, דעפי"ז גם זרע קנבוס וצמר פשתן שרי, דאינם בכלל קטנית, כפי המבואר ברמב"ם (ספ"א מכלאים), וממילא הה"ד בזרע צמר גפן לדעתו, וצ"ע להלכה".

ולפי כל הנ"ל תמוה: (א) לכאורה באם ההיתר מבוסס על שו"ע אדה"ז, אם כן למה יש לחשוב שאין לסמוך על זה שלא בשעת הדחק? (ב) אין שום רמז בדברי הרבי שמדובר בהיתר של שעת הדחק! (ג) האם יש בזה מנהג חב"ד היום?

ג. האם להעדיף רופא ירא-שמים

ב'שיחות קודש' (תשל"ז ח"א עמ' 345-341) מביא הרבי בשם הגרי"ז סולובייציק מבריסק, שהיראת-שמים של הרופא "לא מעלה ולא מוסיף". ומסביר שם באריכות, שבאם יתחילו לערבב שיקולים של מידת הי"ש של הרופא, בסופו של דבר עלולים לוותר על מומחיות. [ולהעיר מ'הלכה ורפואה' (ח"ב עמ' צב) שמשם יוצא שהגרש"י זוין הוא זה שהעביר שמועה זו אל הרבי.]

כל אריכות השיחה שם היא יסוד חשוב מאד בענין זה, והרבי מביא סעד לדבריו מכמה פסקי הלכה. ועל כן התפלאיתי מאד כשחיפשתי ב'מפתח הענינים' שבחלק ז ערך 'רופא' (עמ' רסז), שהנושא כלל לא מופיע שם.

שוב מצאתי ב'שלחן מנחם' חלק ד (עמ' פח), העתיקו שם מ'אגרות קודש' (חלק יא עמ' קכז) שם הרבי כותב שאפשר להתרפאות מ"רופא מומחה אינו יהודי... כי בעניני רפואה אין מבדילים בזה". ובשוה"ג שם (הערה א) ציינו לשיחה הנ"ל "שם האריך רבינו בענין דומה", והכניסו לשם תמצית קצר מאד ממה שהרבי דיבר בשיחה.

ותמה תמה אקרא, (א) אינו מובן כלל למה ענין זה הוא "ענין דומה". (ב) למה השמיטו כל אריכות דברי הרבי בענין הלכתי יסודי זה. והרי גם במקומות אחרים בספר הם מצטטים מהנחות בלתי מוגהות (ראה לדוגמא בחלק א עמ' קכה-קל מ'תורת מנחם' חלק ו [עמ' 15-18 (כצ"ל)], שם עמ' קפט-קצה מ'תורת מנחם' חלק מו). (ג) וזה גרם שלא ציינו את זה ב'מפתח הענינים'.

ד. האם יש חשש דנתעברה באמבטי כשרוחצים בנהרות

ב'שלחן מנחם' חלק ו (עמ' מג-מד) העתיקו מ'אגרות קודש' (חלק י עמ' ל) בשלילת "החשש דכשרות הילדים של הנשים אשר באיזהו מקומן רוחצות על חוף הים והנהרות בעת שרוחצים שם גם אנשים, ומקשר זה עם ענין דנתעברה באמבטי". וכתב הרבי: "ואביו של שמואל עבד מפצי לבנותיו והיו טובלות בנהרות, ומעולם לא נשמע שאסרו על הנשים לטבול שם מקודם לזה".

המשפט הזה לא מובן, שהרי אין סיבה שיאסרו על הנשים לטבול שם לפני כן. ב'שלחן מנחם' יש כאן תיקון חשוב: "ומעולם לא נשמע שאסרו על ה[א]נשים לטבול שם מקודם לזה". הוסיפו רק אות אחת, אבל זה מאיר את המשפט.

ה. היחס לכהן שנשא גיורת

ב'שלחן מנחם' חלק ו שם (עמ' מד-מה) העתיקו מענת הרבי "בדבר הכהן שנשא גיורת... ויש ג"כ מקום חשש לפריצת גדר בפני אחרים. יש להרחיקו מכל משרה בקהילתם, [ו]שלא לתת לו עלי' וכה"ג".

ובשוה"ג שם (הערה א) העירו מדברי פוסקים שהרשו לתת עליה לא של כהן, ועל כן הוסיפו הכרעה מדעת עצמם: "אבל לעליה של ישראל אפשר לקרותו".

ואינו מובן מי הכריח אותם להוסיף הערה זו, ומי הסמיך אותם להכריע היפך פשטות דברי הרבי. והרי אפילו באם נאמר שהרבי סבר וקיבל דברי הפוסקים הללו, שונה הדבר כשיש "חשש לפריצת גדר בפני אחרים", שאז צריך להחמיר יותר מאשר במקרים רגילים!

ו. מעלת המקדים זמן קביעת החתונה

ב'שלחן מנחם' חלק ו שם (עמ' קנב) מעתיקים מענה של הרבי להגאון הר"ג ציננער: "בזמנינו כל המקדים בחתונה... ה"ז משובח" – ופלא שהשמיטו את מלת הפתיחה שהרבי כתב בראש משפט זה: "ולפענ"ד" (ראה לקמן עמ' קנה הערה כ), האם רצו להציל את כבודו של הרבי מידי עצמו?!

ז. החילוק שבין 'מילה' ו'ברית מילה'

ב'שלחן מנחם' חלק ז ב'מפתח הערכים' ישנו ערך "ברית מילה" (עמ' רכב) ושם יש הפניה לערך "מילה" (עמ' רמד). ולא הצלחתי להבין עומק החילוק שבין מילה וברית מילה, אין כאן לא גברא ולא חפצא, לא ציבור ולא יחיד, לא ודאי ולא ספק. וא"כ למה חילקו אותם לשני ערכים שונים, ולדוגמא בערך ברית מילה ישנו: "ברכה על הטלית", ובערך מילה: "איחורו לאחר מנחה".

* * *

ח. 'היתר מכירה' בשמיטה "בהנוגע לאילנות"

ב'שלחן מנחם' חלק ז שם (עמ' קסד-קסה) העתיקו מ'אגרות קודש' (חלק כז עמ' רצז) מכתבו של הרבי אל הרב קלמן כהנא.

(א) במכתב כותב הרבי, שלכאורה היה מן הראוי "בהנוגע לאילנות" להוסיף "ענין מכירת הקרקע לזמן... כיון שמהמלאכות הנעשות באופן שמתאר כת"ר זקוקים לסניף ההיתר". כלומר שישנן מלאכות שעושים שהיתרם לא כ"כ פשוט, ובצירוף היתר המכירה היתר המלאכות יהיה יותר ברור.

בשוה"ג (הערה ג) התקשו להבין את דברי הרבי, שהרי לפי דברי הרש"י זוין ב'לאור ההלכה' (מאמר השמיטה פ"ד) אין היתר מכירה מועיל בכלל למלאכות דאורייתא. ועל כן פירשו שאכן אין כוונת הרבי שהיתר המכירה יועיל למלאכות,

אלא שיועיל המכירה "להפקיע הקדושה מהפירות". וע"פ הפירוש הזה הוסיפו (הערה ד) שכוונת הרבי "שהמכירה היא מלכתחילה... לשנתיים (שביעית ושמינית – כי בשמינית יש איסורים בפירות שחנטו בשביעית)".

אבל הדברים תמוהים, באם מדובר בהיתר של הפירות, אז למה כתב הרבי "המלאכות הנעשות... שיתירו עוד מלאכות...".

עיינתי בדברי הרב זוין, וכך כתב: "אין המכירה פועלת היתר אלא בנוגע להפקעת הקדושה מפירות השביעית, וכן בנוגע לעבודות הקרקע שאינהן אסורות אלא מדרבנן. אבל היא אינה מתירה את עבודות הקרקע האסורות מן התורה". וא"כ דברי הרבי מובנים כפשוטם, שמדבר על עבודות האסורות מדרבנן. וכפי שממשיך לתאר שם בנוגע לקצירה ובצירה ש"לא קשה למצוא כמה אופנים של שינוי מהסדר הרגיל של מלאכות אלו", כיון ש"לא אסרה תורה אלא כדרך הקוצרים וכדרך הבוצרים". והרי הרבה מאד ממלאכות האסורות בשמיטה, אינן אסורות אלא מדרבנן (ראה 'לאור ההלכה' שם פ"ב). ומעתה הערות ג-ד מיותרות. ולפלא שהרי לכאורה שם (הערה ז) הבינו לנכון את דברי הרבי.

(ב) שם (הערה ח) מעתיק דברי הרבי אודות ההשתדלות שהיתר המכירה יהיה "יותר מבוסס". אינו מובן איך זה מתקשר לדברי הרבי במכתב זה. ולמה כתבו שזה "על דרך זה"?! ושם (הערה ט) מנסים בכל כוחו להכניס את הדברים הללו לתוך דברי הרבי במכתב זה, והרי כל רואה יבחין שאין זה קשור כלל וכלל. באם רצו להעתיק את זה, למרות שמקור הדברים כנראה אינם אלא מפי השמועה, היו צריכים להעתיקו "דרך אגב".

מכל הנאמר לעיל ולקמן מתברר שעבודה גדולה עשה המו"ל בעריכת ה'שלחן מנחם', כי הוסיפו בשוה"ג הרבה הערות של ביאור ועוד. אבל הבעיה היא שהכותבים התירו לעצמם להוסיף דברים שאינם מוכרחים כלל, ולפעמים לכתוב דברים שהם היפך מכוונת הרבי שבפנים, ולפעמים גם לא הבין את דברי הרבי. ויש לקוות שיתוקנו הדברים במהדורות הבאות של הספר.

ט. הפקר בשמיטה מועיל יותר מ'היתר מכירה'

ב'שלחן מנחם' חלק ז שם (עמ' קסה-קסו) העתיקו מ'אגרות קודש' (חלק כז עמ' תלב) מכתבו של הרבי אל הגאון ר' שלמה גורן.

הרבי שם מעיר שלאור המצב הביטחוני באה"ק הרי מופרך שמכירת הקרקעות לערבי זה מכירה אמיתית, וזה "עוד גרוע יותר מערמה". והרבי מוסיף: "ולכאורה כדאי **הפקר** (לאחרי המכירה – ובממנ"פ), וצה"ל שבמקומות מסויימים הרי הם על דרך שומרי ספיחים לעומר".

וכאן הוסיפו בשוה"ג (הערה יא) ציונים מועילים לדברי הנצי"ב בשו"ת 'משיב דבר' ולדברי הגרצ"פ פרנק שהפקר מועיל לשמיטה [אבל יש להעיר שבמקום לציין לדברי הגרצ"פ כפי שנדפסו בקובץ 'שערי ציון', הו"ל לציין לספרו שו"ת 'הר צבי' זרעים סי' מט, ונעתק לקמן].

אבל נתקשו להבין למה הרבי הזכיר את צה"ל. ועל כן הסבירו (הערה יג): "כלומר, שהצבת החיילים במקומות מסויימים מוכיחה לכאורה שארץ ישראל אינה הפקר". ולכאורה כאן העיקר חסר מן הספר, שלא הסבירו את דברי הרבי עד הסוף, שמדין שומרי ספיחים לעומר מוכח, שהשומרים אינם נחשבים כמבטלים את ההפקר.

ביאור בדברי הרבי

ואעתיק בזה מה שכתב לי הרה"ג חיים שי' רפופורט ביאור דברי הרבי הנ"ל.

רבינו זי"ע הציע במילים ספורות פתרון למצוקת החקלאים באה"ק בשנת השמיטה (שלדעתו היתה עדיפא, עכ"פ מצד אחד, מהיתר המכירה בזמנו), וז"ל: "ולכאורה כדאי הפקר (לאחרי המכירה ובממנ"פ) וצה"ל שבמקומות מסויימים הרי הם ע"ד שומרי ספיחים לעומר. וכתבתי בהחפזה".

וכוונתו הק' היתה להציע שבנוסף להמכירה (שתקפה מוטל בספק גדול) יפקירו את הקרקעות **למשך זמן** שנת השמיטה, וכמבואר בפוסקים (ראה שו"א אדה"ז או"ח סי' רמו ס"ט) במי שמפקיר בהמתו כדי שלא יעבור על מצות שביתתה (ראה שו"ע שם ס"ג), שאם הפקיר "ליום אחד או אפילו לשעה אחת הרי הוא הפקר גמור לאותו יום ואותה שעה כמ"ש בחו"מ סי' רע"ג ובמוצאי שבת מיד היא חוזרת להיות שלו ואין שום אדם יכול לזכות בה". [וע"ש עוד ד"אף בשבת אינה הפקר אלא בשעה שעושה בה מלאכה שהרי לא הפקירה אלא כדי להנצל מאיסור עשיית המלאכה שהנכרי עושה בה בשבת וא"כ בשעה שאינו עושה בה כלום היא חוזרת להיות שלו ואין שום אדם יכול לזכות בה". ע"ש. וגם זה נוגע לנדו"ד].

ועצה זו כבר המציאה הנצי"ב בתשובותיו 'משיב דבר' (ח"ב סי' נו) "בעצה לאחב"י הנתונים במצוק ודפקום שנה אחד לפי מ"ש הבית יוסף (שו"ת אבקת רוכל סי' כד) להכריע דאף דקיי"ל אין קנין לנכרים להפקיע א"י מדין תרומות ומעשרות מ"מ יכול להפקיע מדין שביעית וכדילפינן בתו"כ ממש"נ "והיתה שבת הארץ לכם", "לכם ולא לאחרים", וממ"ש התוס' (פסחים ד, ד"ה מדאורייתא בביטול בעלמא סגי) מבואר ד"היכי דמעטי אחרים וגבוה ממעטי נמי הפקר . . דמשמעות ד'לכם' שיהי' שלו וממעט קרא אפילו של הפקר", א"כ בנדו"ד לא חלה קדושת שביעית על קרקע של הפקר, "וא"כ הלא יכולים אחינו בעל

הנחלות להפקיר את אחוזתם בפני שלשה דהוי הפקר לכו"ע" ואז יוכלו הבעלים לשכור פועלים נכרים שיעשו הם את מלאכות האסורות בשביעית, ע"ש.

ובמאי דשאילנא קדמיכון, איך אפשר להבעלים להפקיר שדותיהם, והלא עי"ז יוכל כאו"א מישראל לזכות בהם, ומה הועילו חכמים בתקנתם.

ונראה לבאר בכמה אופנים:

(א) כיון שאין ממשלת מדינת ישראל החילונית ל"ע מכירה בחלות ה'הפקר' (וע"ד שלא היתה מכירה עד לפני שנים מועטות את חלות המכירה לגוי), נמצא דאע"פ שהפקירו הבעלים את שדותיהם לא יוכל שום אדם לזכות בהם, כיון דבזה קיי"ל דינא דמלכותא דינא.

ואין ה'דינא דמלכותא' מעכב ומבטל מעיקרא את חלות ההפקר, כי כל שיצאו **הקרקעות** מרשות בעליהם, שוב אין דיני שמיטה נוהגים בהם. ואין זה סותר לחלות ההפקר, כי מה שלא יוכלו לזכות בהם ה"ה מחמת סיבה חיצונית וכארי' הוא דרביע עלי', וע"ד מ"ש בשו"ע שאפילו בשעה שהנכרי עוסק במלאכתו בבהמת ישראל שאז ה"ה הפקר מ"מ אין שום אדם יכול לזכות בה כי "לא יניחנו הנכרי", ע"ש.

וכ"כ בשו"ת הר צבי (זרעים ח"ב סי' מט) דדינא דמלכותא לא מהני להשאיר הקנין ביד המפקיר, וסיים בענין הפקר לשנת השביעית בזה"ל: "כיון שהוא מצדו מפקיר לגמרי ולא שייר כלום בהפקרו אע"ג שמצד הזוכים יש עכוב המונע אותם מלזכות זה לא מעכב חלות ההפקר". והוא כמשנ"ת.

ובשו"ת הר צבי שם אכן הקשה למה לא הנהיגו שיפקירו הבעלים את הקרקעות לשנת השמיטה. וביאר שהוא עפמ"ש הרא"ש פסחים פ"ב סי' יו"ד לבאר שיטת רבי יוחנן (בירושלמי שם) דס"ל הפקיר חמצו בארבעה עשר בניסן – חמצו אסור לאחר הפסח דחיישיינן להערמה, "כלומר שמא לא יפקירנו ויאמר הפקרתיו", וא"כ ה"ה והוא הטעם בנדו"ד, שמחמת חשש הערמה לא נהגו בזה.

אמנם פשוט לפי דבריו דמעיקר הדין מהני הפקר והיא עצה מועלת לשנת השמיטה אלא שהעדיפו מכירה מצד חשש הערמה ולזה כתב רבינו דבכה"ג שהמכירה מצד עצמה גרועה מהערמה פשיטא דיש לסדר שהבעלים יפקירו את שדותיהם.

(ב) יש מקום לסדר, **וע"ד המסודר ועומד בסדר ההיתר מכירה**, שממשלת מדינת ישראל יכירו ויאשרו את חלות ההפקר ע"פ דינא דמלכותא וביחד עם זה יקבעו ויחוקקו שהשדות שהפקירום בעליהם יעמדו תחת הנהלת מועצת הרבנות הראשית או באי כוחם [שזה יכול להיות גם הבעלים של השדות לשעבר ושלהבא] שיעבדו עבודת שדה וכרם ועי"ז יוכלו לספק צרכי המדינה לשנה השביעית. ויעויין בשו"ת הר צבי שם שביאר שבכחה של הממשלה להפקיע את הקרקעות ממי שיזכה בהם שלא ע"פ דינא דמלכותא ד'הפקר המדינה הפקר'.

ויש להאריך טובא בכל הנ"ל, ותן לחכם ויחכם עוד.

* * *

י. הולכת ס"ת לבית האבל והחזרתו לביהכ"נ

הוראת הרבי בבית אבלותו בשנת תשכ"ה

ב'תורת מנחם' (חלק מא עמ' 43) כתוב שכשכ"ק אדמו"ר זי"ע ישב שבעה אחרי אמו הרבנית "לאחרי תפלת ערבית (ביום א' ז' תשרי) נתעוררה שקו"ט בנוגע להבאת ס"ת עבור קרה"ת דיום שני, כיון שמדייקים שלא לטלטל הס"ת אא"כ יקראו בה ג' פעמים, ובנדו"ד לא יקראו אלא פעם א', משום שבערב יוהכ"פ קמים מהשבעה".

ובקשר לזה הורה הרבי: "כדאי שתיכף לאחרי הקריאה כאן יחזירו הס"ת לביהכ"נ. ומה טוב – שיסדרו שזמן-מה לאחרי התחלת התפלה כאן, יתחיל להתפלל מנין גם בביהכ"נ, ובשעה שיסיימו קרה"ת כאן, יאחזו בהמנין שבביהכ"נ קודם קרה"ת, כך, שיהיו זקוקים להס"ת שנמצא כאן, ויביאו אליהם הס"ת לקרה"ת".

ויש לי בזה כמה קושיות ואציעם בזה לפי הסדר.

למה כדאי להחזיר את ס"ת תיכף לאחרי הקריאה?

לא כל כך ברור לי מה שנדפס: "כדאי שתיכף לאחרי הקריאה כאן יחזירו הס"ת לביהכ"נ", דמשמע מזה דבכל מקרה עדיף להחזיר את הס"ת מיד לביהכ"נ (אפילו בלי ההמשך ד"ומה טוב שיסדרו..."), ויל"ע למה זה "כדאי" וראוי לעשות כן. ובדקתי ב'שיחות קודש' (תשכ"ה ח"א עמ' 522) שם לא נמצא משפט זה, ומתחיל מיד עם ההצעה שבהמשך. וא"כ יש לבדוק האם זה ניתוסף ע"פ רשימות אחרות.

טלטול ס"ת בשביל לקרוא בו

ומה שהציע הרבי בהמשך שכדאי לסדר שיהיה מנין שיהיה להם צורך לס"ת בביהכ"נ, אינו מובן כ"כ, האם הכוונה שלא היה ס"ת אחרים בביהכ"נ שב-770 והיו צריכים ס"ת, או שאפילו באם ישנם שם ספרי תורה אחרים, הרי כיון שמיד כשמגיע ס"ת לביהכ"נ ישתמשו בו, הרי הטלטול נעשה לכבוד ס"ת, שהקריאה בו זהו כבודו.

אמנם לכאורה לא משמע כן בפוסקים, שהרי בשו"ע שם נפסק שאין מביאים ס"ת לבני אדם החבושים בבית האסורים, ולכאורה באם מדובר בס"ת שבין כך לא יקראו בו בביהכ"נ, כיון שיש להם מספיק ספרי תורה, הרי זה לכבודו של הס"ת שיקראו בו עכ"פ בבית האסורים. ומכאן יש להסיק אולי שאין מטלטלין ס"ת רק מהטעם שעכשיו יקראו בו. ועל כן צ"ל שמדובר במקרה הנ"ל שאין לציבור ס"ת אחר לקרוא. וצריך בירור האם אכן לא היו מספיק ס"ת ב-770 באותם הימים.

האם זה שצריכים את הס"ת בביהכ"נ מתיר את הבאתו לבית האבל

ויל"ע בכל עיקר ההצעה הנ"ל, שלכאורה אין זה פותר את השאלה של הבאת ס"ת לדירת האבלים, כי בפשטות זה נותן היתר להחזיר את ס"ת ל-770, אבל הדיון בליל א' שם היה למצוא היתר להביא את ס"ת לדירה.

ואולי י"ל שהכוונה בזה כך, הבאת הס"ת הוא על דעת שיקראו בו ג' פעמים בימים שונים, אבל אחרי שהובא על דעת הנ"ל, יש מקום להחזיר אותו מיד, בלי שיקראו בו ג' פעמים, באם יסדרו שיצטרכו את הס"ת בביהכ"נ. אבל דוחק גדול לפרש כן, שהרי זה הערמה הכי גדולה לומר ביום א' שיביאו אותו על דעת כן שיקראו בו ג"פ, בו בזמן שבו בזמן מתכננים לסדר אפשרות להחזיר אותו מיד לביהכ"נ.

ואולי יש להציע, שאין צריך כאן היתר להביא את הס"ת, שהרי מדובר כאן בס"ת שמביאים לכבוד הרבי, וכבר פסק הרמ"א (או"ח סי' סי"ד): "ואם הוא אדם חשוב, בכל עניין שרי", והובא ב'שערי אפרים' (שער ט סמ"ד): "אם אדם חשוב... צריך להתפלל בביתו לפי שעה, ומתאספין עליו עשרה, רשאים להביא הס"ת אצלו לקרות בה ולהחזירה למקומה". אבל באם זה ההיתר של הבאת הס"ת, אז יל"ע לשם מה הציע הרבי שיסדרו שיצטרכו את הס"ת בביהכ"נ. וי"ל שההצעה הנ"ל בא רק לפתור את זמן של החזרת הס"ת, שהרי אחרי שהביאו את הס"ת לכבוד האדם גדול עדיין יש מקום להחזיקו שם כמה ימים ויקראו בו, וע"ז הציע הרבי, שבאם יצטרכו את הס"ת בביהכ"נ כבר אין צורך להתאמץ להחזיקו שם ימים נוספים מעבר לימים שהאדם גדול צריך את הס"ת.

יש מדייקים שיקראו בו ג' פעמים בג' ימים שונים

בהערה 2 מבואר עוד: "א' העיר שבהתאם להוראת כ"ק אדמו"ר זי"ע שגם ביוהכ"פ יתפלל מנין בבית אמו, יקראו בהס"ת גם בשחרית ומנחה דיוהכ"פ (ג"פ), ואמר כ"ק אדמו"ר זי"ע, שיש מדייקים שהג' פעמים יהיו בג' ימים, ג' ימי הקריאה".

ולא נרשם שם מקור לדיעה זו. ויש לעיין ולחפש בזה. וב'ערוך השלחן' (סי' קלה סל"ב), שהוא לכאורה מקור מנהג זו, נאמר רק ש"המנהג לדקדק שיקראו בה ג' פעמים, דזה מקרי קביעות".

שוב מצאתי ב'אשל אברהם' שם שכתב בין הדברים: "וגם אם היה כתוב ג' ימים אולי שייך בזה מקצת היום ככולו". ויל"ע מה כוונתו, שהרי בשו"ע שם כתוב: יום או יומיים", אז מה כוונתו "אם היה כתוב ג' ימים".

האם קראו אז מס"ת בבית האבל ביוהכ"פ

ב'שלחן מנחם' (חלק ה עמ' רסט בשוה"ג) העירו העורכים על ההוראה הנ"ל דיסדרו שיצטרכו את הס"ת בביהכ"נ: "אבל לכאורה ע"פ האמור לעיל בפנים שהתפללו גם מנחה דיוה"כ בבית האבל, לא שייך שיטלטלו אז את הספר לביהכ"נ. וצ"ע במידת דיוקם של רשימות אלו".

וחיפשתי ב'תורת מנחם' שם בפנים ולא מצאתי כלום אודות תפילת מנחה של יוהכ"פ. ואולי הכוונה לא לפנים, אלא להערה 2 הנ"ל, אבל שם לא נאמר שהתפללו מנחה, וגם לא נאמר שקראו שם בס"ת. וביומנו של הרמ"מ וואלף נאמר: "ביקש שתפילה אחת לפחות יתפללו (כל יום) בביתה עד לאחרי שבת, כולל יום כיפור".

וב'שיחות קודש' שם (עמ' 524 אות כ) נאמר: "כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל באם החזירו את הס"ת וענו בחיוב", ומכאן יוצא ברור שאכן החזירו את הס"ת עוד לפני יוהכ"פ, וקושיא הנ"ל מעיקרא ליתא.

שוב התברר לי שהעובדות עדיין לא נתבררו לאשורן, שהרי הרב יוסף יצחק חיטריק (עיתון 'כפר חב"ד' גליון 1511) מעיד שזוכר שהיה מנין בדירת הרבנית למנחה, ואביו הרב צבי הירש ז"ל קיבל שם 'מפטיר יונה'. ואילו הרב מאיר הארליג מעיד שהוא בעצמו החזיר את הס"ת לביהכ"נ בח' תשרי תשכ"ה. וצ"ע ובירור בכל זה.

י"א דההוראה היתה לקחת את הס"ת מביהכ"נ כשהיא מחוץ לארון

עוד כתבו העורכים שם: "ויש אומרים שהוראת רבינו היתה להוציא את ספר התורה בשביל קריאת התורה בביהכ"נ, ואח"כ הנה במקום להחזיר את הספר לארון הקודש, יביאוהו אל בית האבל, ונמצא שלא הוציאו את הספר במיוחד עבור בית האבל. וצ"ע".

לא נתפרש כאן מי הם היש אומרים ומה מקורם. ולכאורה כוונת הי"א זה להפך את מה שנרשם ב'תורת מנחם', שלדעתם ההוראה היתה לא בשביל החזרת הס"ת לביהכ"נ, אלא בשביל להוציא את הס"ת מהארון כשמביאים אותו לבית האבל.

ויל"ע לפי דברי הי"א הללו מה מועיל מה שהס"ת כבר נמצא מחוץ לארון בתוך ביהכ"נ, כדי שיוכלו לטלטל את הס"ת לבית האבל. ובאם גם לפי דעתם צ"ל דעיקר ההיתר היה בשביל כבוד אדם חשוב, א"כ בשביל מה צריך לקחתו מביהכ"נ כשהס"ת הוא מחוץ לארון.

באופן כללי הקפיד הרבי שיקראו בס"ת לפחות ג' פעמים

עוד העירו העורכים שם מ'תורת מנחם תשמ"ח' (ח"א עמ' 394) בנוגע לס"ת שנכתב בנ"י ע"מ להעבירו לאה"ק, וסיימו כתיבתו בערב ש"ק והכניסוהו לארון הקודש ב-770, ש"המשך הקריאה בהספר תורה, שצריך לקרוא בו ג' פעמים, הוא ביום הש"ק בפ' נח, והקריאה שיקראו במנחה בפ' לך לך, נוסף על הקריאה בערב שבת, מיד לאחר הסיום בפ' ראש חודש", ובהערה 6 שם כתוב: "ורק לאח"ז מותר לטלטלו למקום אחר, ובנדו"ד לארץ הקודש (ראה ערוך השלחן או"ח סו"ס קלה)", הרי שסמך הרבי על הקריאה ג' פעמים אף שלא היו בג' ימי קריאה נפרדים.

ויש להוסיף ולהעתיק מתוך יומנו של המזכיר הריל"ג (ט' חשון תשכ"ח) בקשר לפטירת המזכיר הרמ"ל רודשטיין (מתוך צילום שנמצא תח"י, ולא נתפרסם לע"ע): "ע"י [הרב] ח.[דקוב] מסר: שיתפללו ג' תפילות בכל יום. ובנוגע לג' קריאות בס"ת יכולים לסדר קריאה במנחה של שבת או שלש סעודות". לא כ"כ ברור מה הכוונה ב"במנחה של שבת או שלש סעודות" הרי היינו הך. ואולי הכוונה או שמתאספים שם לתפילת מנחה בציבור, או שבשעת סעודה שלישית יתאספו שם לקריאת התורה אף בלי תפילת מנחה.

היוצא לנו מכל זה, שהרבי הורה להקפיד שכשמטלטלים ס"ת יקראו בו לפחות ג' פעמים, וא"כ נשאלת השאלה, למה לא הקפיד על כך בבית האבל כשישב שבעה. ואולי יבואר ע"פ הנ"ל, ששם ההיתר מבוסס על היותו אדם חשוב, וא"כ אין צורך שיקראו בו ג' פעמים.

וצ"ע בכ"ז. ואחרי כל זאת פלא שהכניסו את כל זה בספר 'שלחן מנחם', וכידוע עד כמה הרבי היה נזהר בדברים בלתי מוגהים ומדוייקים.